

УДК 347.44(477)

О. П. Суц*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри правового регулювання економіки
Харківського національного економічного
університету імені Семена Кузнеця***ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ ДОГОВОРУ ПРО УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ КОРПОРАТИВНОГО ФОНДУ**

Основним правовим документом, який регулює взаємовідносини між суб'єктами інвестиційної діяльності, є договір (угода) (ст. 9 Закону України «Про інвестиційну діяльність» [1]). У контексті відносин щодо корпоративного інвестування найбільш юридично значущим і базовим договором є договір про управління активами, оскільки відповідно до ч. 6 ст. 63 Закону України «Про інститути спільного інвестування» [3] управління активами корпоративного фонду на підставі відповідного договору здійснює компанія з управління активами.

Договірні конструкції у сфері корпоративного інвестування, на нашу думку, поділяються на:

1) договори, які укладаються безпосередньо між суб'єктами корпоративного інвестування (наприклад, договір, що укладається компанією з управління активами інститутів спільного інвестування та корпоративним фондом);

2) договори, що укладаються між суб'єктами корпоративного інвестування та особами, які сприяють здійсненню корпоративного інвестування (наприклад, договір, що укладається корпоративним фондом з депозитарієм, аудитором, незалежним оцінювачем майна) [2, с. 83].

Однією з особливостей договору про управління активами корпоративного фонду є те, що договір укладається між компанією з управління активами і наглядовою радою корпоративного фонду та затверджується загальними зборами акціонерів цього фонду. Компанія з управління активами на підставі договору про управління активами діє від імені та в інтересах корпоративного фонду у відносинах з третіми особами. Однак, незважаючи на те, що ця конструкція договору є найважливішою для здійснення корпоративного інвестування, вона не набула достатнього дослідження в наукових працях вчених-правників. Проведення дослідження цивільно-правової характеристики договору про управління активами має цінне як теоретичне, так і практичне значення, дає змогу виявити прогалини у правовому регулюванні.

Проблемами правового регулювання договору про управління активами корпоративного фонду є такі:

– по-перше, законодавець оперує таким поняттям, як «договір про управління активами», але не закріплює визначення такого договору;

– по-друге, Закон України «Про інститути спільного інвестування» у ст. 74, закріплюючи вимоги до договорів у сфері корпоративного інвестування, встановлює однакові суттєві умови для договорів з особами, які обслуговують інститут спільного інвестування. До таких осіб Законом України «Про інститути спільного інвестування» віднесено компанію з управління активами, незалежного оцінювача майна, аудитора, реєстратора, зберігача.

При цьому договори, що укладаються між корпоративним фондом та особами, які обслуговують інститут спільного інвестування, мають різну правову природу та предмет договору. Таким чином, на нашу думку, неможливо для правовідносин, що мають різну правову природу, встановлювати єдині суттєві умови. Крім того, оскільки договір про управління активами має стратегічне значення для діяльності корпоративного фонду, доцільно було б закріпити в Законі України «Про інститути спільного інвестування» істотні умови договору про управління активами.

Указані проблемні аспекти спричиняють неузгодженість і плутанину в законодавстві щодо регулювання відносин щодо корпоративного інвестування.

Метою цієї статті є дослідження поняття договору про управління активами корпоративного фонду та визначення його суттєвих умов.

Глава 70 Цивільного кодексу (далі – ЦК) України містить статтю, присвячену особливостям договору управління майном. Відповідно до ст. 1029 ЦК України за договором управління майном одна сторона (установник управління) передає другій стороні (управителеві) на певний строк майно в управління, а друга сторона зобов'язується за плату здійснювати від свого імені управління цим майном в інтересах установника управління або вказаної ним особи (вигодонабувача). У цьому випадку виникає запитання: чи є «договір управління активами» і «договір управління майном» рівнозначними?

У наукових працях вченими-правниками звертається увага на можливість визначення договору про управління активами різновидом договору довірчого управління майном. Зокрема, Р.А. Майданик наголошує, що договору про управління активами притаманні ознаки договору про управління майном. Так, на думку вче-

ного, за договором довірчого управління майном довірчий керуючий за винагороду протягом певного терміну здійснює управління переданим у його володіння майном, належним іншій особі на основі права власності та інших речових прав в інтересах вигодонабувача [4, с. 112–120]. Запропоноване визначення є аргументованим, проте науковцем не визначено мету довірчого управління майном.

Виходячи з вищенаведеного, можемо визначити ознаки договору про управління активами інститутів спільного інвестування:

- по-перше, довірчим керуючим є компанія з управління активами – професійний учасник ринку цінних паперів, яка за винагороду протягом певного строку (не більше 3 років) здійснює управління переданими в її володіння активами;
- по-друге, активами, які передає корпоративний фонд в управління компанії з управління активами, є майно, майнові права та цінні папери, що належать йому на праві приватної власності;
- по-третє, на підставі договору про управління активами компанія з управління активами вступає у правовідносини з третіми особами від імені та в інтересах корпоративного фонду.

Крім названих ознак, доцільно виділити ще декілька положень, які характеризують договір про управління активами як цивільно-правовий договір і розкривають його особливість. Серед таких положень можемо виділити такі:

- метою укладення договору про управління активами корпоративного фонду компанією з управління активами є отримання прибутку на користь корпоративного фонду та його інвесторів;
- корпоративний фонд на підставі укладеного договору про управління активами наділяє компанію з управління активами правомочностями володіння та користування його активами.

Беручи до уваги окреслені ознаки, можемо стверджувати, що договір про управління активами корпоративного фонду має характерні ознаки і договору про надання фінансових послуг, і договору про управління майном. Наведена подвійність у підходах до розуміння зумовлена двома чинниками. Перший чинник – це, зокрема, те, що компанія з управління активами – фінансова установа, яка надає фінансові послуги, зокрема здійснює купівлю-продаж цінних паперів. Другий чинник – те, що корпоративний фонд передає в управління компанії з управління активами активи з метою їх примноження та отримання прибутку, а під активами розуміється певне майно та майнові права.

Визначивши ознаки договору про управління активами, можемо запропонувати власне визначення поняття означеного договору. Так, на нашу думку, *договором про управління активами* є

договір, за яким одна сторона (корпоративний фонд) передає другій стороні (компанії з управління активами) на строк не більш як три роки активи, які належать корпоративному фонду на праві власності, в управління, а друга сторона (компанія з управління активами) за винагороду здійснює управління переданими в її володіння активами та виступає у правовідносинах з третіми особами від імені та в інтересах корпоративного фонду з метою отримання прибутку на користь такого фонду.

Юридична характеристика договору про управління активами корпоративного фонду така:

1) договір є реальним, тобто вважається укладеним з моменту передачі активів корпоративним фондом в управління компанії з управління активами;

2) договір є двостороннім, тобто правами й обов'язками наділені дві сторони договору (ч. 2 ст. 626 ЦК України). Сторонами договору про управління активами є установник управління (корпоративний фонд) та управитель активами (компанія з управління активами);

3) договір є оплатним, оскільки метою укладення договору є досягнення максимального інвестиційного доходу корпоративного фонду за умов мінімально можливих ризиків відповідно до інвестиційної декларації. Так, відповідно до ст. 65 Закону України «Про інститути спільного інвестування» винагорода компанії з управління активами (крім компанії з управління активами венчурного фонду) встановлюється у співвідношенні до вартості чистих активів інститутів спільного інвестування. Винагорода компанії з управління активами венчурного фонду встановлюється у співвідношенні до вартості чистих активів інститутів спільного інвестування та/або приросту вартості чистих активів інститутів спільного інвестування. Максимальний розмір винагороди компанії з управління активами (у тому числі премії) і порядок її нарахування встановлюються Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку (далі – НКЦПФР). Винагорода компанії з управління активами виплачується грошовими коштами;

4) предметом договору про управління активами є надання компанією з управління активами послуг з управління активами протягом строку дії договору. Як слушно зазначає Р.А. Майданик, предметом договору управління є не лише майно, передане в управління, а й вчинення управителем від свого імені будь-яких допустимих юридичних і фактичних дій, необхідних для управління майном в інтересах установника або визначеної ним третьою особою, з урахуванням обмежень, визначених договором і законом [5, с. 859];

5) договір про управління активами має алеаторний характер. Алеаторний правочин – дво- або багатосторонній правочин, що породжує багатосторонньо-зобов'язальне, оплатне відношення, за якого виникнення окремих (найбільш значущих) прав і обов'язків, що стосуються наявності та/або направленості, а також кількості основного надання, поставлено у залежність від обставин, які мають не підвладний учасникам характер [6, с. 6]. Договір про управління активами має алеаторний характер, оскільки ефективність управління активами корпоративного фонду залежить, як правило, не тільки від професіоналізму компанії з управління активами, а й від інших чинників;

6) договір має строковий характер, оскільки між корпоративним фондом і компанією з управління активами договір про управління активами корпоративного фонду укладається на строк не більш як три роки і його дію може бути подовжено тільки за рішенням загальних зборів акціонерів фонду або наглядової ради цього фонду з його обов'язковим подальшим затвердженням рішенням загальних зборів акціонерів фонду. Строк договору про управління активами є суттєвою умовою договору (ч. 1 ст. 74 Закону України «Про інститути спільного інвестування»);

7) договір управління активами укладається в письмовій формі. Вказане підтверджується ч. 1 ст. 1030 ЦК України, відповідно до якої договір управління майном укладається в письмовій формі. Вимоги щодо нотаріального посвідчення передбачено цивільним законодавством лише для договору управління нерухомим майном, який також підлягає державній реєстрації. Але на вимогу сторін будь-який правочин може бути нотаріально посвідченим.

Відповідно до ч. 5 ст. 1033 ЦК України договір про управління майном не спричиняє переходу до управителя права власності на майно, передане в управління. Аналізуючи цю норму, зазначимо, що на передані активи в управління компанії з управління активами корпоративний фонд не втрачає права власності.

На підставі вказаного договору компанія з управління активами у відносинах з третіми особами повинна діяти від імені та в інтересах корпоративного фонду (ч. 6 ст. 63 Закону України «Про інститути спільного інвестування») і бере на себе обов'язок управляти активами корпоративного фонду. Контроль за належним виконанням умов договору про управління активами з компанією з управління активами забезпечує наглядова рада корпоративного фонду (ст. 33 Закону України «Про інститути спільного інвестування»). Наглядовою радою корпоративного фонду може бути встановлено перелік договорів, які компанія з управління активами уповноважена укладати

від імені, в інтересах та за рахунок корпоративного фонду.

Так, у ч. 1 ст. 1030 ЦК України закріплено, що предметом договору про управління майном можуть бути підприємство як єдиний майновий комплекс, нерухомість, цінні папери, майнові права та інше майно, проте згідно з ч. 2 ст. 1030 ЦК України не можуть бути предметом управління майном грошові кошти, крім випадків, коли право здійснення управління грошовими коштами прямо встановлено законом. Вказівка ч. 2 ст. 1030 ЦК України стосується безпосередньо діяльності компанії з управління активами, оскільки відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про інститути спільного інвестування» активи інституту спільного інвестування – це сформована за рахунок коштів спільного інвестування сукупність майна, корпоративних прав, майнових прав і вимог та інших активів, передбачених законами та нормативно-правовими актами НКЦПФР.

Згідно з ч. 1 ст. 628 ЦК України зміст договору становлять умови (пункти), визначені на розсуд сторін і погоджені ними, та умови, які є обов'язковими відповідно до актів цивільного законодавства. При цьому ст. 630 ЦК України передбачено: договором може бути встановлено, що його окремі умови визначаються відповідно до типових умов договорів певного виду, оприлюднених у встановленому порядку. Якщо у договорі не міститься посилання на типові умови, такі типові умови можуть застосовуватись як звичай ділового обороту, якщо вони відповідають вимогам ст. 7 ЦК України.

Таким чином, змістом договору про управління активами корпоративного фонду є сукупність його умов. Відповідно до ст. 638 ЦК України, договір є укладеним, якщо сторони в належній формі досягли згоди з усіх істотних умов договору. При цьому істотними умовами договору є умови про предмет договору, умови, що визначені законом як істотні або є необхідними для договорів цього виду, а також усі ті умови, щодо яких за заявою хоча б однієї зі сторін має бути досягнуто згоди.

На законодавчому рівні визначено, які умови договору про управління активами інститутів спільного інвестування є істотними. Так, істотними умовами договору управління активами, відповідно до ст. 74 Закону України «Про інститути спільного інвестування», є такі: повна назва та місцезнаходження (юридична адреса) сторін; предмет договору; права і обов'язки сторін; застереження щодо конфіденційності; порядок надання звітності та інформації; відповідальність сторін за невиконання або неналежне виконання умов договору та порушення конфіденційності; строк дії договору; розмір винагороди; порядок зміни умов договору; умови дострокового припинення договору.

Крім зазначених істотних умов, договори мають містити умови про відкриття рахунку в цінних паперах згідно з вимогами законодавства про депозитарну систему України. Ми вважаємо, що умови про відкриття рахунків у цінних паперах недоцільно включати у договір про управління активами, оскільки договір про відкриття рахунку в цінних паперах – це окремий договір, який спрямований на забезпечення діяльності з корпоративного інвестування. Договір про відкриття рахунку в цінних паперах не має спільного з договором про управління активами та відрізняється за метою укладення та суб'єктом складом.

У науковій літературі зустрічається така позиція, що істотними умовами договору про управління активами є предмет, тобто склад майна, що передається в довірче управління, найменування (ім'я) вигодонабувача (або установника, якщо установник і вигодонабувач збігаються в одній особі), розмір і форма винагороди керуючого, строк дії договору [7, с. 29].

Вимоги до договору з управління активами також закріплені в Рішенні НКЦПФР «Про затвердження Положення про особливості здійснення діяльності з управління активами інституційних інвесторів» [8]. Так, договір має містити:

– зобов'язання компанії з управління активами щодо інвестування активів корпоративного фонду з метою отримання максимального інвестиційного доходу при мінімально можливих ризиках відповідно до інвестиційної декларації;

– порядок відшкодування компанією з управління активами збитків, завданих корпоративному фонду неналежним виконанням умов договору;

– розмір і порядок оплати винагороди, а також можливість виплати премії компанії з управління активами, що визначається за домовленістю сторін відповідно до законодавства.

Таким чином, підсумовуючи викладене, під договором про управління активами пропонуємо розуміти договір, за яким одна сторона (корпоративний фонд) передає другій стороні (компанії з управління активами) на строк не більш як три роки активи, що належать корпоративному фонду на праві власності, в управління, а друга сторона (компанія з управління активами) за винагороду здійснює управління переданими в її володіння активами та виступає у правовідносинах з третіми особами від імені та в інтересах корпоративного фонду з метою отримання прибутку на його користь.

Особливістю вказаної договірної конструкції є те, що договір про управління активами корпоративного фонду має характерні ознаки і договору про надання фінансових послуг, і договору про

управління майном, оскільки, по-перше, компанія з управління активами – це фінансова установа, що надає фінансові послуги, а по-друге, корпоративний фонд передає в управління компанії з управління активами активи з метою їх множення та отримання прибутку, а під активами розуміється певне майно та майнові права.

Література

1. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18.09.1991 р. № 1560-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 47. – Ст. 646.

2. Суц О.П. Договір як форма закріплення прав та обов'язків суб'єктного складу відносин з корпоративного інвестування / О.П. Суц // Право та інновації. – 2015. – № 1 (9). – С. 80–86.

3. Про інститути спільного інвестування : Закон України від 05.07.2012 р. № 5080-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ed_2012_07_05/T125080.html.

4. Майданик Р.А. Поняття довірчих відносин (цивільно-правова характеристика) / Р.А. Майданик // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Юридичні науки. – 2002. – № 46. – С. 112–120.

5. Майданик Р.А. Договір управління майном. Договірне право України. Особлива частина : [навч. посіб.] / Р.А. Майданик, Т.В. Бондар, О.В. Дзера, Н.С. Кузнецова та ін. ; за ред. О.В. Дзери. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 1200 с.

6. Запорощенко В.А. Особенности правового регулирования алеаторных сделок в Российской Федерации : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 / В.А. Запорощенко. – Екатеринбург, 2006. – 20 с.

7. Лебедев В.Н. Особенности гражданско-правового положения инвестиционных фондов в Российской Федерации : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 / В.Н. Лебедев. – М., 2002. – 200 с.

8. Про затвердження Положення про особливості здійснення діяльності з управління активами інституційних інвесторів : Рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку № 1414 від 06.08.2013 р. // Офіційний вісник України. – 2013. – № 72. – Ст. 64.

Анотація

Суц О. П. Поняття та ознаки договору управління активами корпоративного фонду. – Стаття.

У статті розглянуто поняття договору управління активами корпоративного фонду. На підставі поняття договору управління активами корпоративного фонду виокремлено ознаки вказаної договірної конструкції. Надано юридичну характеристику договору про управління активами корпоративного фонду, визначено його суттєві умови. Виявлено та проаналізовано наявні недоліки та прогалини законодавчого забезпечення укладання, виконання та розірвання договору про управління активами корпоративного фонду. Підкреслено необхідність закріплення у Законі України «Про інститути спільного інвестування» поняття та істотних умов договору про управління активами.

Ключові слова: корпоративний фонд, компанія з управління активами, договір управління активами, інститут спільного інвестування.

Аннотация

Суц Е. П. Понятие и признаки договора управления активами корпоративного фонда. – Статья.

В статье рассмотрено понятие договора управления активами корпоративного фонда. На основании понятия договора управления активами корпоративного фонда выделены признаки указанной договорной конструкции. Предоставлена юридическая характеристика договора управления активами корпоративного фонда, определены его существенные условия. Выявлены и проанализированы имеющиеся недостатки и пробелы законодательного обеспечения заключения, исполнения и расторжения договора об управлении активами корпоративного фонда. Подчеркнута необходимость закрепления в Законе Украины «Об институтах совместного инвестирования» понятия и существенных условий договора управления активами.

Ключевые слова: корпоративный фонд, компания по управлению активами, договор управления активами, институт совместного инвестирования.

Summary

Sushch O. P. Concept and features of asset trust agreement of a corporate fund. – Article.

The author of the article has studied the concept of asset trust agreement of a corporate fund. Based on the concept of asset trust agreement of a corporate fund the author has distinguished the features of the specified contractual construction. Legal characteristics of asset trust agreement of a corporate fund have been provided. Essential terms of asset trust agreement of a corporate fund have been determined. Existing shortcomings and gaps of legislative provision for the conclusion, execution and termination of asset trust agreement of a corporate fund have been revealed and analyzed. The necessity of consolidation of the concept and essential terms of asset trust agreement in the Law of Ukraine “On Institutions of Shared Investment” has been outlined.

Key words: corporate fund, asset management company, asset trust agreement, institution of shared investment.